

MAARIT SIRENI

Dosentti

Karjalan tutkimuslaitos

Itä-Suomen yliopisto

Feminististä aluepolitiikkaa?

DOI: <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.111974>

Maaseudulla asuu enemmän miehiä kuin naisia. Miesten enemmisyys naisiin verrattuna korostuu harvaan asutulla maaseudulla. Epäsuhta on merkittävin 18–29-vuotiaiden nuorten aikuisten ikäluokassa (Sireni ym. 2017, 31).

Maaseudun naiskatoa on pidetty ongelmana kautta aikojen. Emännätöntä taloa on verrattu pilviseen päivään ja kituliaasti riutuvaan syysiltaan; hyvän emännän on sanottu tuovan auringon tullessaan. Hän herää aamulla ensimmäisenä, tekee taikinan, laittaa miehelle aamiaisen ja evästä tämän matkaan. Siitä hän kiirehtii lypsämään, leipomaan ja lasta hoitamaan. Illalla miestä odottaa höyryävä illallinen pestyllä pöydällä. Emännän työpäivä kuitenkin jatkuu. Vielä yöllä hän nousee pienokais-tansa tyynnyttelemään. (Kivi 1870.)

Myös tällä vuosituhanella maaseudun vinoutuneesta väestörakenteesta on kirjoitettu useimmiten miesnäkökulmasta. Puheenvuoroja ovat käyttäneet parisuhteen kohtaanto-ongelmista eli miesten yksinäisyydestä ja maaseutupaikkakuntien elinvoimaisuudesta huolestuneet tutkijat ja poliitikot (Helsingin Sanomat 2016; Maaseudun Tulevaisuus 2016; Savon Sanomat 2016; Keskustaopiskelijat 2021). Kainuussa peräänkuulutetaan parhaillaan Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI:n johdolla naisen kättä elinvoimaa kohottamaan (Kaleva 2020; MTV 2020, 2021).

Valikoivat naiset: uhka elinvoimalle

Naiskadon syistä on esitetty arveluttavia tulkintoja. Savon Sanomien (2016) haastattelema kansanedustaja Sirkka-Liisa Anttila arvioi, että naiskatoa kiihdyttävät muun muassa naisten töiden väheneminen maaseudulla sekä ”kotiäitiyden vierastaminen korkean tasa-arvon kulttuurissa”. Tämän näkemyksen voi tulkita niin, että nuoret naiset ovat liiankin urasuuntautuneita ja valikoivia työnsä suhteen. Tilastot tukevat kansanedustajan havaintoja siitä, että maaseudulla asuvat naiset ovat korkeammin koulutettuja kuin miehet. Totta on myös se, että naiset ja miehet työskentelevät eri toimialoilla. (Sireni ym. 2017, 101.)

Kainuun liittoa konsultoinut MDI jakaa Sirkka-Liisa Anttilan näkemyksen naisten urasuuntautuneisuudesta ja nostaa esille koulutuksen ja työelämän sukupuolisegregaation maaseudun naiskadon ”juurisyyntä” (Siltanen 2020; Haanpää ym. 2021). Maaseudun kannalta ongelmallista on se, että ”naiset muuttavat kaupunkeihin opiskelujen ja työn perässä herkemmin kuin miehet, mikä on luonut alueellista sukupuolten epätasapainoa siinä määrin, että se alkaa näkyä jo muun muassa syntyvytydessä” (Siltanen 2020). Kainuun konsulttoijien päähavainto ei ole yllättävä: kun naisilta itseltään kysytään asuinpaikkaan liittyvistä preferensseistä, he haluavat ”työtä ja arvojensa mukaista elämää” (Haanpää ym. 2021).

Konsulteilla ei ole ratkaisua perusongelmaan, eli siihen että naiset kouluttautuvat ja suuntautuvat aloille, joiden työmarkkinat painottuvat entistä enemmän suuriin kaupunkeihin. Segregaation purkaminen on ”hidas tie” (Siltanen 2020). Sen kerrotaan edellyttävän ”ihmisten ajattelutapojen muuttamista, eikä vain ammatinvalintaa tekevien nuorten ja heidän vanhempiansa ja opettajiensa, vaan myös työpaikkojen, koulutusjärjestäjien, työvoimahallinnon, median ja meidän kaikkien” (Siltanen 2020). Kainuussa korkeasti koulutettujen naisten työpaikkoja on vähän. Saadakseen työtä naisten pitäisikin muuttaa omaa ajattelutapaansa ja valita työnsä nykyistä joustavammin myös vähemmän koulutusta vaativilta miesenemmistöisiltä aloilta (Haanpää ym. 2021). Korona-aikana katseet ovat odotetusti kohdistuneet etätöihin sisältyviin mahdollisuuksiin (MTV 2021).

Konstit toisen Kainuun naisten mainitseman asuinpaikan valintaan vaikuttavan seikan eli ”arvojen mukaisen elämän” tukemiseen kuulostavat tutuilta. Naiset arvostavat luonnonläheisyyttä sekä hyviä tukiverkostoja, jotka perustuvat esimerkiksi isovanhempien ja muiden sukulaisten

tarjoamaan apuun. Sen lisäksi naisystävällinen maakunta tarjoaa hyvät palvelut ja sen ilmapiiri on avoin ja tasa-arvoinen. Naisten pitämiseksi maakunnassa tarvitaan hyvä arki palveluineen. Avoimen ilmapiirin luomisessa keskeistä on panostaa paikkakuntien ”viehkeyttä” korostavaan positiiviseen viestintään ja osallistaa naiset elinvoimapolitiikan tekemiseen (Holstila 2020; Haanpää ym. 2021).

Pehmeät ja kovat veto- ja pitovoimatekijät

Naiskadon problematiikan äärellä on siis jälleen kerran herätty kysymykseen sukupuolen merkityksestä aluekehittämisessä ja elinkeinopolitiikassa. Näitä toimintoja saatetaan pitää virheellisesti sukupuolineutraaleina, vaikka sukupuoli jäsentää esimerkiksi koulutusta, työtä, yrittämistä, palvelutarpeita ja liikkuvuutta. Naisnäkökulman esille nostaminen kuului vuosina 1990–2007 toimineen valtakunnallisen Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän naisteemaryhmän tehtäviin. Teemaryhmän tavoitteena oli suunnata politiikkaa uudella tavalla tilanteessa, jossa ”ukkoutuvan” maaseudun elinvoima oli uhattuna (Stenfors 2007). Kehittämistä naisten ehdoilla on toteutettu alueellisissa ja paikallisissa hankkeissa eri vuosikymmenillä, joten esimerkkejä ja havaintoja löytyy. Näistä tuloksista on mahdollista oppia, eikä aluekehittämisen naisnäkökulmaa tarvitse keksiä kokonaan uudelleen (esim. Virkkala & Carpenter 2000).

Kun kehittämisliiketoimintaan kuuluu olennaisena osana uuden keksiminen, konsultit ovat korvanneet naisnäkökulman uudella termillä. He nimittävät sitä ”feministiseksi aluepolitiikaksi” (MDI 2020). Se kuulostaa loistavalta. Lähempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, että sillä tarkoitetaan ”kovien ja pehmeiden veto- ja pitovoimatekijöiden” kehittelyä, jolla naisia houkutellessaan maakuntaan. Feministinen aluepolitiikka tarkoittaa käytännössä sukupuolen mukaan eriytetyn tiedon hyödyntämistä, naisille järjestettyjä työpajoja ja muuta yhteisistä asioista päättämiseen osallistavaa toimintaa.

Samaista termiä käyttävät myös Keskustaopiskelijat (2021). Heille feministinen aluepolitiikka tarkoittaa sitä, ”että sukupuoli ei määritä asuinpaikkaa tai koulutusastetta”. Tavoitteena siis on, että henkilöt tekevät sukupuolineutraaleja koulutusvalintoja ja päätyvät sukupuolineutraaleihin töihin, minkä seurauksena myös asuinpaikkoja koskevat valinnat ovat nykyistä sukupuolineutraalimpia. Tällöin maaseudulle saadaan houkuteltua ei-sukupuolineutraaleja henkilöitä eli naisia kohottamaan

elinvoimaa ja synnyttämään lapsia. Mutta onko tällainen naisten koulutus- ja uravalintoihin puuttuminen sekä kovilla ja pehmeillä tekijöillä houkuttelu feminististä aluepolitiikkaa vai pikemminkin mieslähtöistä paternalistista ohjailua?

Juurisyistä syvemmälle

Ajan saatossa hyvinvointivaltion laajeneminen on ollut maaseutumaisten alueiden näkökulmasta parasta naiset huomioivaa aluepolitiikkaa. Sen myötä syntyi kouluttautumismahdollisuuksia, palveluja ja työpaikkoja. Naisystävällisen hyvinvointivaltion kultakausi kuitenkin päättyi kauan sitten. Se ei tapahtunut itsestään, vaan poliittisten päätösten ja toiminnan tuloksena (Moisio 2012). Sittemmin opiskelumahdollisuudet, työpaikat ja monet elintärkeät palvelut ovat keskittyneet ja keskittymässä muutama suuriin kaupunkiin. Tämäkään kehitys ei tapahdu itsestään.

Esimerkiksi synnytysten hoitoa keskitettiin Jyrki Kataisen ja Alexander Stubbin (kok.) hallitusten toimesta 2010-luvun puolivälissä. Julkisen sektorin leikkausohjelman yhteydessä runnottiin läpi kiireellisen hoidon perusteita ja päivystyksen erikoisalakohtaisia edellytyksiä koskeva asetus (583/2017), joka muutti sairaaloiden toiminnan ehtoja. Synnytysten hoidon jatkaminen edellyttää, että sairaalassa syntyy vähintään tuhat lasta vuodessa. Ehto ei täyty Kajaanin keskussairaalassa eikä muutamissa muissa sairaaloissa, jotka ovat jatkaneet toimintaansa poikkeusluvalla. Mikäli synnytysten hoito ennen pitkää loppuu Kajaanissa, kainuulaisten synnytysmatkat pitenevät olennaisesti.

Kiinnostava yksityiskohta sairaaloiden sijaintia ja lukumäärää koskevassa kiistassa on se, että tuhannen synnytyksen minimivaatimukselle ei voida osoittaa potilasturvallisuuteen liittyviä tieteellisiä perusteluja (Hemminki ym. 2011). Syntyvän lapsen terveyden ja turvallisuuden kannalta sillä ei ole merkitystä, syntyykö hän sairaalassa, jossa hoidetaan 524 vai tuhat synnytystä vuosittain. Kysymys on poliittisesta päätöksestä, jolla on kauskantoisia seurauksia myös aluerakenteeseen. Se on konkreettinen esimerkki päätöksestä, jolla ohjataan joko tietoisesti tai seurauksia tiedostamatta nuorten naisten asuinpaikkaa koskevia valintoja siten, että väestö kasvaa uusliberaalin kilpailuvaltion markkinalogiikan näkökulmasta oikeissa paikoissa eli suurissa kaupungeissa (vrt. Moisio 2012).

Väitänkin, että koulutuksen ja työmarkkinoiden sukupuolisegregaatio ei ole maaseudun naiskadon juurisyy, vaan syitä on etsittävä syvemmltä. Naisten ottaminen huomioon alueiden ja paikkakuntien kehittämisessä on ihan positiivinen asia, mutta naisten tehtävä ei ole taistella tuulimyllyjä vastaan. Heidän etujensa mukaista on hyödyntää olemassa olevia mahdollisuuksia ja paeta niiden puutetta.

Älykästä sopeutumista

Eräs aluekehittämisen muotikäsite on nykyisin älykäs sopeutuminen, jolla tarkoitetaan suurin piirtein sitä, että joissakin tapauksissa on järkevää luopua epärealistisista kasvuodotuksista ja miettiä, miten käteen jäävät pelimerkit käytetään mahdollisimman fiksusti. Älykkään sopeutumisen hengessä myös naiskatoa koskevassa keskustelussa on aika keskittyä alueelta puuttuvien henkilöiden sijaan niihin henkilöihin, jotka asuvat alueella. Naiskadon edetessä nämä henkilöt tulevat olemaan enenevässä määrin miehiä.

Tästä syystä aluekehittämiseen tarvitaan sukupuolisokean näkökulman sijaan sukupuolen merkityksen tunnistavaa miesnäkökulmaa. On tärkeää pohtia, mitä miesvaltaisuus tulee tarkoittamaan ja miten se voidaan kääntää väestöltään vähenevien ja ikääntyvien alueiden voimavaraksi. Tämä edellyttää monenlaisia alueellisia ja paikallisia kehittämishankkeita. Voi myös olla perusteltua perustaa uusi Maaseutupolitiikan miesteemaryhmä, joka keskittyy koordinoimaan mieserityisen aluekehittämisen haasteita laajapohjaisesti yli hallinnonalarajojen. Esimerkiksi koulutuksen ja työelämän sukupuolisegregaation purkaminen siten, että miehet pystyvät vastaamaan asuinalueensa naisvaltaista sosiaali- ja terveydenhuoltosektoria lähivuosina uhkaavaan työvoimapulaan, ei onnistu vain aluekehittämisen keinoin.

Ukkoutuminen vahvuutena?

Feministinen maantiede tarjoaa käsitteellisiä välineitä aluerakenteen ja sukupuolen välisten yhteyksien tarkasteluun. Liikkeelle voi lähteä perusideoista, jotka koskevat tilan relationaalisuutta ja sukupuolen ja tilan vastavuoroista rakentumista (Massey 1994). Lyhyesti sanottuna tämä tarkoittaa sitä, että tilat ja paikat eivät vain ole, vaan ne tuotetaan jatkuvasti

uudelleen. Sukupuolella on merkitystä tilan rakentumisessa, ja tila vaikuttaa sukupuolen rakentumiseen.

Tarkasteltaessa naiskadon syitä on tärkeää kiinnittää huomiota poliittisiin päätöksiin ja niihin kytkeytyviin yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin prosesseihin, joiden tilallinen ilmentymä alati muotoutuva aluerakenne on. Seuraukset näkyvät muun muassa tässä puheenvuorossa käsitellyn, opettajankoulutuksensa menettäneen ja keskussairaalaansa toiminnan jatkuvuuden puolesta taistelevan Kainuun väestörakenteessa. Tässä ajassa välttämättömiksi ja kannattaviksi uskottujen ratkaisujen seurauksena alueen väestö on entistä miesvaltaisempaa. ”Ukkoutuminen” ei kuitenkaan tarkoita päätepistettä ja kaiken loppua. Se voi merkitä myös uuden alkua. Vinoutunut sukupuolijakauma voi muuttaa paikkakuntia arvaamattomilla tavoilla. Seuraukset voivat heijastua myös laajemmin koko yhteiskuntaan.

On myöhäistä taivastella naiskatoa. Sen sijaan tarvitaan sukupuolen merkitykseen huomiota kiinnittävää aluekehitystä koskevaa tutkimusta, joka ei vain vastaa valmiisiin kysymyksiin, vaan tuottaa aihepiiriä koskevia uusia kysymyksiä.

Kirjallisuus

- Haanpää, Susanna, Alekski Koivisto, Kaisa Lähteenmäki-Smith, Samuli Manu, Kirsi Siltanen & Minna Komulainen 2021. Naisnäkökulmaa Kainuuseen. Pilottihankkeen loppuraportti, B:20. Kajaani, Kainuun liitto. https://kainuunliitto.fi/assets/uploads/2021/04/Naisnakokulmaa_loppuraportti_Kainuun_liitto_2021.pdf
- Helsingin Sanomat (2016). Yksin jääneet – kymmenissä Suomen kunnissa miehille ei riitä naisia. 15.5.2016. <http://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000002900798.html>
- Hemminki, Elina, Anna Heino & Mika Gissler 2011. Should births be centralised in higher level hospitals? Experiences from regionalized health care in Finland. BJOG 118 (10): 1186–1195. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0528.2011.02977.x>
- Holstila, Eero 2019. Blogi: Naiset lähtevät, miehet jäävät. <https://www.mdi.fi/naiset-lahtevat-miehet-jaavat/>
- Kaleva 2020. Kasvu kaipaa naisen kättä – elinvoimapolitiikkaa pitää katsoa myös naisten silmin. 13.12.2020. <https://www.kaleva.fi/kasvu-kaipaa-naisen-katta-elinvoimapolitiikkaa-pit/3180920>
- Keskustaopiskelijat 2021. Keskustaopiskelijoiden liittokokous: Feministinen aluepolitiikka osaksi 2020-luvun Suomea. <https://www.keskustaopiskelijat.fi/keskustaopiskelijoiden-liittokokous-feministinen-aluepolitiikka-osaksi-2020-luvun-suomea/>
- Kivi, Aleksis 1870. Seitsemän veljestä. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Maaseudun tulevaisuus 2016. Keskustan Anttila: Naiskato ja yksinäisyys uhkaavat maaseutua. 15.10.2016. <http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/i ihmiset-kulttuuri/keskustan-anttila-naiskato-ja-yksin%C3%A4isyys-uhkaavat-maaseutua-1.164954>
- Massey, Doreen 1994. Space, place, and gender. Oxford, Polity Press.
- MDI 2020. Feministisen aluepolitiikan webinaari keräsi mukaan yli 50 kiinnostunutta aluekehittäjää! <https://www.mdi.fi/feministisen-aluepolitiikan-webinaari-kerasi-mukaan-yli-50-kiinnostunutta-aluekehittajaa/>
- Moisio, Sami 2012. Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään. Tampere, Vastapaino.
- MTV 2021. Naiskato piinaa Kainuuta, mutta korona-aikana on koettu käänne – ”Nyt on Kainuun carpe diem”. 24.3.2021. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/naiskato-piinaa-kainuuta-mutta-korona-aikana-on-koettu-kaanne-nyt-on-kainuun-carpe-diem/8098112#gs.bk7438>
- MTV 2020. Nuorten naisten pula vaivaa Suomen maakuntia – nyt heitä houkutellaan takaisin Kainuuseen jo konsulttienkin voimin. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/nuorten-naisten-pula-vaivaa-suomen-maakuntia-nyt-heita-houkutellaan-takaisin-kainuuseen-jo-konsulttienkin-voimin/7969416#gs.bkbgqp>
- Savon Sanomat 2016. Kansanedustaja: Maaseutukuntia uhkaa naiskato, sukupuolijakauma kuin Kiinassa. 15.10.2016. <http://www.savonsanomat.fi/etusivu/Kansanedustaja-Maaseutukuntia-uhkaa-naiskato-sukupuolijakauma-kuin-Kiinassa/855793>
- Siltanen, Kirsi 2020. Blogi: ”Ei vain ole tullut mieleen” – aluekehittäminen on tasa-arvon takamatkalla. <https://www.mdi.fi/blogi-ei-vain-ole-tullut-mieleen-aluekehittaminen-on-tasa-arvon-takamatkalla/>
- Sireni, Maarit, Maija Halonen, Olga Hannonen, Timo Hirvonen, Arja Jolkkonen, Petri Kahila, Mari Kattilakoski, Hanna-Mari Kuhmonen, Arja Kurvinen, Virpi Lemponen, Simo Rautiainen, Pasi Saukkonen & Christell Åström 2017. Maaseutukatsaus 2017, Osa I. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 7/2017. Helsinki, Maa- ja metsätalousministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-958-6>
- Stenfors, Petra 2007. Maaseutupolitiikkaa naisten äänellä. Naisteemaryhmän tarina 1990–2007. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2007. Helsinki, Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. <https://www.yumpu.com/fi/document/read/24097476/ytr-5-maaseutupolitiikka>
- Virkkala, Seija & Pirkko Carpentier 2000. Kehitystä naisten ehdoin, Devote-projekti ja naisten paikallinen toiminta. Employment -julkaisut No 15. Helsinki, Työministeriö.